

OTAZNÍKY NAŠICH DĚJIN

Emanuel Mandler

Benešovy dekrety

proč vznikaly a co jsou

Emanuel Mandler

BENEŠOVY DEKRETY
Proč vznikaly a co jsou

Nakladatelství Libri
Praha 2002

© Emanuel Mandler, 2002
© Libri, 2002

ISBN 80-7277-139-6

OBSAH

Slovo šéfredaktora 9

Úvodem 12

I. JAK SE PŘIPRAVUJE SVOBODA

První dekrety londýnského odboje
(Ustavení exilové vlády) 16

Co s Němci?
(Budoucí národnostní uspořádání) 24

Koncept revoluce
(Benešova cesta do Moskvy) 31

Program – vládní a komunistický
(Košický vládní program) 36

II. VĚK DEKRETŮ

V roli jakobínů
(Revoluční orgány v akci) 46

Smysl ústavních dekretů
(Dekrety a legitimita) 54

Ústavní dekrety 55

Otázka viny
(Trestní dekrety) 61

Retribuční dekrety a lidové soudy 63

Národ sobě
(„Znárodnění“ – majetkové konfiskace) 67

Význam lidové jednoty
(Dekrety všeobecně politické) 74

III. LEGISLATIVA ETNICKÉ ČISTKY

U konce národnostního soustátí
(Nacionálněperzekuční dekrety I) 80

Největší revoluční čin
(Nacionálněperzekuční dekrety II) 86

Vytváření slovanského státu
(Nacionálněperzekuční dekrety III) 92

Apologetika revoluce
(Úsilí české oficiální historiografie) 100

Poznámky 107

Přílohy

Seznam členů londýnské exilové vlády 110

První československá vláda Národní fronty
4. 4. 1945 – 6. 11. 1945 112

Citované dekrety 113

Ukázky z dekretů č. 12, 60, 81, 100, 122 a 138 116

Citované prameny a literatura 125

*Věnováno paměti obětí
všech etnických čistek.*

SLOVO ŠÉFREDAKTORA

Nakladatelství Libri se od samotného počátku své existence zaměřuje především na mapování naší minulosti a památek, žel často především chátrajících. V roce 2001 pak založilo novou ediční řadu *Otazníky našich dějin*. Už název signalizuje, že v této řadě půjde především o témata rozporupná, tabuizovaná, mytizovaná... Svazek zasvěcený tzv. *Benešovým dekretům* bude patřit jistě k těm nejkontroverznějším, i díky tomu, že se téma prezidentových dekretů a vpravdě nerudovské otázky „kam s nimi?“ stalo předvolebním hitem téměř obnovené Národní fronty – vždyť k parlamentní deklaraci hodlají pozvat demokratické strany i komunisty, aby národní jednotu byla znovu dokonalá!

A tak mi dovoluji několik slov na vysvětlenou, proč s knížkou přicházíme a nespolehneme na to, co nám o tématu zvěstují oficiální autority – ať už politické, či vědecké. Domnívám se, že pluralita názorů (s výjimkou těch, které hlásají rasovou, třídní či nacionální nenávist) je základním kamenem demokracie. Znepokojuje mě, že jsme svědky toho, jak se pár let po pádu totality už opět někteří lidé snaží prosazovat názory „oficiální“ – rozuměj správné (jediné vědecké – ostatně i dr. Beneš měl své pevné vědecké názory: například, že Slováci nejsou národ), a „neoficiální“ – rozuměj špatné, ba přímo škodlivé (všechny ostatní než jejich). A to přesto, že právě historie byla u nás snad nejvíce zprofanována svou služebností a jediným oficiálním „správným“ názorem. Nedokážu pochopit, jak předsudky nezatížený historik může hájit národněsocialistickou revoluci provázenou etnickou čistkou, navíc založenou na principu kolektivní viny (stejném principu, jaký uplatňovali nacisté vůči Židům, ale i Romům, Čechům a dalším „méněcenným“ národům). A to ani s odvoláním na předchozí zvěrstva nacistů a spolu s tím i té části sudetských Němců, která Hitlerovu vábení podlehla. Má nedůvěra je o to větší, že mnozí z těchto historiků donedávna hlásali jedinou vědeckou pravdu, založenou na marxismu-leninismu (nebo jí alespoň přitakávali), někteří zastávali i nomenklaturní funkce KSČ, další byli spolupracovníky StB... Není třeba přitom popírat, že mnozí z nich bez ohledu na jejich „osobní“ curriculum vitae vykonali kus solidní badatelské práce. To však nic nemění na tom, že jejich renomé je, alespoň v mých očích, silně pošramoceno a k jejich přestupu k „demokratům“ jsem krajně skeptický. Možná se dali do služeb „pokroku“ původně

v dobré víře, ale stali se nástroji totalitního režimu utlačujícího všechny ostatní názory, zejména pak ty svobodomyslné. Dnes se (asi opět v dobré víře) zastávají – pro změnu pod praporem „národních zájmů“ – něčeho, co se bezesporu stalo a nedá odestát, ale z hlediska etického je prostě neospravedlnitelné. Ještě jsem neslyšel přesvědčivé vysvětlení, proč když všichni víme, jak zrudný byl německý národní socialismus, jim připadá tak mravný český národní socialismus v akci. Byl o tolik lepší jen proto, že byl „nás“? Třeba tím, že se spolupodílel na zákazu politické opozice, nebo tím, že zakázal německé školy i pro tělesně a duševně postižené děti? A co říci těm, kteří se dokonce při ospravedlnování národněsocialistické revoluce „zaklínají“ Masarykem? Že jeho krédem bylo *Ježíš, ne Caesar!* a že právě T. G. M. byl obdobnými českými „vlastenci“ dlouho kacířován jako vlastizrádce a zaprodanec Němců.

Ten, kdo zná produkci Libri, jistě ví, že jsme vydáváním monumentálních *Měst a městeček*, řady encyklopedií o našich hradech, zámcích, zvonících, mostech, technických památkách, lázních, loretách, zahradách a parcích, ale i řadou KDO BYL KDO a dalších vykonali pro poznání a zmapování naší minulosti asi více než mnozí dnešní hlasití zastánci „národních zájmů“. Díky samozřejmě patří především autorům a čtenářům. Předpokládám asi správně, že mnozí z nich se tentokrát s výkladem a závěry E. Mandlera zčásti, anebo vůbec neztotožní. Nerad bych, aby nám však vydání knihy měli za zlé; přál bych si, aby ji nezaujatě přečetli a o všem kriticky přemýšleli. Už jen proto je důležité knihu vydat. Jde přece jak o elementární svobodu vyslovit největšinový názor, tak o to, podívat se na naši minulost bez pověstných růžových brýlí mámení (co Čech činí, dobře činí). Anebo jinak řečeno: pokus o pravdivé vyrovnání s minulostí neděláme (jenom) pro své okolí, ba dokonce ani pro Evropskou unii, ale především pro sebe. V roce 1945 to začalo zdánlivě spravedlivou odplatou, ale rozpoutané bezpráví a útlak včetně vyvlastnění se nakonec dotkly nás všech (některých arci méně, jiní si dokonce sami nakradli). V každém případě jsme vyhnali čerta Belzebubem. Navíc se mi nechce věřit, že pomocí „zbožných lží“ (vzpomeňme na *Rukopisy*) naše dějiny nějak zásadně, natož trvale vylepšíme.

Na závěr mi dovoluje naprosto osobních pár slov, která zájemci mohou poodhalit i mé osobní motivy při vydání této knihy. 20. století jsem poznával (vedle studia dějin) především prostřednictvím osudů a názorů členů vlastní rodiny. Rod mé matky pochází ze sedláků ve středních Čechách a byl postižen nejprve pobělohorskou konfiskací, poté znovu až konfiskací únorovou. Oba moji rodiče za okupace pracovali v protinacis-

tickém odboji a kupodivu ten, kdo je varoval před zájmem gestapa, byla německá bytná. Můj otec byl už předválečný horlivý komunista, který se podílel na znárodnování, avšak znechucen vystoupil z KSČ roku 1952. Iluzí o „ruských bratrech“ ho nezbavila armáda Malinovského (jako lékárník nebyl okraden, ale zahrnut „ukradenými“ dary), ale až srpen 1968. S těmi zbylými iluzemi (o spravedlivé společnosti) bojoval do konce života, třebaže mu už jeho milovaný středoškolský profesor říkal, že komunismus a nacismus jsou punčocha nalíc a punčocha narub. Profesionální politik byl pak můj prastrýc, rovněž horlivý – tentokrát národní socialista – Prokop Drtina: Benešův osobní tajemník, poté ministr spravedlnosti, politický vězeň, a nakonec ještě chartista. Trávil jsem s ním po jeho propuštění z vězení každé léto u svého dědečka, kam jezdil nejprve na dovolenou, poté už jako penzista od jara do podzimu na „letní byt“. Zde také vznikaly jeho paměti, z nichž nám takřka denně předčítal. V diskusích a částečně i v pamětech „strýc Prokop“ nakonec uznal, že Beneš až zas takový génius a pašák nebyl (však nechal své největší zastánce v únoru 48 pěkně ve štychu) a že se to po roce 1945 nedělalo nejšťastněji (však to podle toho dopadlo). Ale vím, že mnohé iluze o svých názorech i politickém účinkování si stejně uchoval. A tak si dovolím tvrdit, že z celé rodiny měl zdravý rozum jedině můj dědeček – v politice agrárník z promasarykovského křídla (obdivovatel Švehly, ale také S. Čecha, V. Dyka, A. Jirásky či J. S. Machara). Stal se i okresním starostou, ale jako moderní hospodář se staral především o praktické věci a udržoval si od všech „spásných“ ideologií kritický odstup (však také byli agráři po roce 1945 zakázáni). Dědečka v roce 1948 – to už mu bylo 60 let a stal se z něho „kulak“ – připravili nejen o všechnu majetek, na němž jeho rod hospodařil přes 300 let, ale načas ho i zavřeli. Přesto nikdy nezatrpkl, protože zůstal tím, čím byl i předtím: slušným člověkem. Často mi připomínal, že cesta do pekel je dlážděna dobrými úmysly...

A ještě úplně na závěr – sudetští ani jiní Němci mi (ani nakladatelství) na žádnou knihu (dokonce ani na tuto!) nepřispěli a necítím se být ani jejich pátou kolonou. Pravdou také je, že tíhnu k zemskému vlastnictví spíše než k tomu národnímu. Asi i proto, že mezi „roduvěrnými“ Čechy je tolik zlodějů, udavačů, rasistů... (rače si doplnit sami) asi jako v každém jiném národě – nebo že by o trochu více?

František Honzák

ÚVODEM

Rok 1945 byl v životě české a slovenské společnosti rokem velkého, zásadního převratu. Po osvobození z nacistické okupace se v zemi chopila moci vláda Národní fronty v čele s prezidentem Edvardem Benešem a začala obnovovat stát, který zlikvidovali nacisté v letech 1938 a 1939. Během války čeští političtí činitelé v exilu – v Londýně i v Moskvě – opětovaně zdůrazňovali, že samozřejmě nejde o pouhou obnovu. Sám prezident Beneš při jednání s představiteli našich komunistů v Moskvě dne 13. prosince 1943 považoval hned úvodem za nutné říci, že „jednota politických stran má platit i nadále, řadu let po válce, abychom mohli vybudovat novou republiku moderní, která sice bude navazovat na prvou republiku, ale bude značně přeměněna zvláště v ohledu sociálním“.

Jednota politických stran dlouho nevydržela. Více či méně však existovala právě v období „dekretovém“, tj. od května 1945 do vytvoření Prozatímního národního shromáždění dne 28. října 1945, a byla tehdy pro aktivity československé vlády nesmírně důležitá. Těch několik měsíců zcela stačilo k tomu, aby byla Československá republika obnovena jako stát úplně nový, odlišný od Československa předválečného. Šlo většinou o změny dlouho připravované, neboť v exilu se na plánech budoucího uspořádání Československé republiky pracovalo po celou druhou polovinu války. Již 14. prosince 1943, tedy den poté, kdy v Moskvě hovořil s komunisty o jednotě politických stran, objasňoval prezident Beneš V. M. Molotovovi zásady této modernizace, jejímž základem bude zajištění bezpečnosti československého státu. Proto bude obnovená Československá republika úzce spolupracovat se Sovětským svazem. Všichni domácí zrádci budou přirozeně potrestáni, a především nelze připustit, aby hranice Německa byly vzdáleny 60 km od Prahy. Němci jsou vinni Mnichovem, začali válku v Československu, okupovali je a musí za to být potrestáni. I když on, prezident Beneš, je ochoten ke kompromisům, považuje za potřebné zbavit budoucí československý stát nejméně 2 milionů a maximálně 2,8 milionu Němců, (což byl počet celé německé „menšiny“). Zároveň požaduje, aby majetek vysídlených Němců přešel na československou vládu. Konfiskace německého majetku a transfer Němců pak předznamená počátek další, „české“ nacionalizace (tedy konfiskace velkých majetků ve vlastnictví českých občanů). Tím se zahájí velký sociální převrat v celém Českoslo-

vensku. A dva dny nato prohlásil dr. Beneš, že odsun Němců otevře cestu k radikálním zásahům a sociálním přeměnám v českých oblastech: „Bude to nacionální revoluce, spojená se sociální revolucí.“

Tento Benešův plán národněsocialistické revoluce založený na kolektivní perzekuci Němců nebyl zcela v souladu s dosavadním „internacionálním“ chápáním česko-německých vztahů v pojetí českých komunistů. Když však komunisté zjistili, že generalissimus Stalin je pro a že projekt prezidenta Beneše nepochybně získá velkou podporu „doma“, neváhali a stali se jeho přívrženci, a to v revolučních událostech po osvobození Československa tak horlivými, že jim to mnoho českých občanů přičítelo k dobru.

Legislativním základem poválečného revolučního dění se staly právě *dekrety prezidenta republiky*. A tato útlá knížka by chtěla srozumitelně ukázat, jak fakta a dokumenty, které by měly být všeobecně známé (a nejsou), vytvářejí obraz této nesmírně významné doby našich nedávných dějin.

Dekretů prezidenta republiky je celkem 143. Ale jen zhruba dvě desítky z nich obsahují normy politické, mocenské či právní povahy. A pouze tyto politické dekrety nazývám podle všeobecného úzu termínem *Benešovy dekrety* (celkově označuji těchto 143 dokumentů pojmem *dekrety prezidenta republiky*).

Před vlastním pojednáním se sluší připomenout, že z období, o němž je řeč, zbylo vlastně „materiálně“ neobyčejně málo. Jak se dobrat zbytků dnes již neexistujících „výsledků druhé světové války“? Kde zůstala celá obnovená Československá republika? Co jiného zbylo z Národní fronty než trapná autoritativní tradice nebezpečné celonárodní jednoty? Co zůstalo z národních výborů a závodních rad? V jakých rukou jsou dnes podniky tehdy znárodněné? Vysílá snad Nova a Prima filmy podle dekretu č. 50/1945 Sb. o *opatřeních v oblasti filmu*?

A přece něco zůstalo: prezidentské dekrety umožňující vyvlastnění a „odsun“ příslušníků zhruba třímilionové německé menšiny. Zbyla plebejská násilnická revoluční tradice, přezíravý postoj k vlastnictví i značná míra xenofobie. Spolu s tím přesvědčení, že hora Říp je středem světa a praotcovi potomci jsou všeobecně nadaní a mimořádně hodní lidé. Síla, odolnost a houževnatost nacionalismu je obrovská. A tak okolnost, že se česká společnost, především ovšem česká politika nedokázaly do dnešních dnů vyrovnat s vyhnáním Němců, s touto mokvající ranou na vlastní minulosti, způsobuje dětinskou štitivost, s níž přistupujeme (či správněji řečeno nepřistupujeme) k celé poválečné revoluci. V tragicky humorné inverzi přejímáme její společensky destruktivní ideologii jako soubor demokratických idejí, které vytvářejí pozitiv-

ní českou tradici. Intenzita tohoto dychtivého přisvojování revolučních výsledků i revolučních událostí je tak značná, že ideologie národně-socialistické revoluce je dnes neodmyslitelnou součástí české národní identity. Plni sebevědomého odhodlání žijeme tak v politickém a duchovním klimatu bezprostředně poválečné kolektivní msty a nenávisti, a také v důsledku toho pokulháváme daleko za Evropou. Pokud česká politika nevezme na vědomí fakta, z nichž aspoň na některé upozorňují následující stránky, nedokáže se naše společnost distancovat od těchto ničivých „výsledků druhé světové války“ a budeme pokulhávat dál.

Tato publikace se nepokouší nahradit výsledky vědeckých výzkumů o národněsocialistické revoluci let 1945–48. Jejím účelem je pouze upozornit na fakta a některé souvislosti, o kterých dosud platí, že je slušné o nich příliš nemluvit. Proto přináší obšírnější citace z dokumentů, o kterých se sice dnes už hovoří, ale přece jen se toho o nich mnoho neví.

Emanuel Mandler

I.
JAK SE PŘIPRAVUJE SVOBODA

PRVNÍ DEKRETY LONDÝNSKÉHO ODBOJE

(Ustavení exilové vlády)

Řekneme-li, že vše, co existuje v realitě, navazuje na události, osobnosti a názory, které existovaly před tím, jde o banalitu. Někdy je však obtížné tuto banalitu překonat a najít ve spleti souvislostí a návazností logicky platné vztahy. Platí to rovněž pro *dekrety prezidenta republiky*, běžně nazývané *Benešovy dekrety*. Solidní historiografické pojetí se v budoucnosti při pojednání o nich nepochybně vrátí alespoň k počátku 19. století. Tehdy se nepočtená vrstva chalupníků, podruhů a drobných živnostníků, vedená několika ne vždy zcela solidními intelektuály a literaturou neexistujících faktů (rukopisné podvrhy), s netušeným úspěchem pokusila zrestaurovat český národ. Bylo by pak třeba aspoň stručně sledovat vyvrcholení česko-německého konfliktu v roce 1848, rakousko-uherské vyrovnání roku 1867 a výbušnou českou reakci na ně; především však se podívat na obdivuhodný vzestup tohoto chalupnického národa (pravda, vybaveného nedostatečnou schopností všimát si nedostatků vlastního vzestupu a problematičnosti vlastních úspěchů), národa, který po jednom století svého vzestupu dokázal vytvořit samostatný stát – Československou republiku.

Naše pojednání je ovšem časově i věcně mnohem skromnější. Začíná teprve oním nevlídným dnem 29. září roku 1938. Tehdy nejvyšší představitelé Anglie, Francie, Itálie a Německa podepsali v Mnichově dohodu, podle které byla Československá republika povinna do 10. října téhož roku odstoupit Německu pohraniční oblasti Čech a Moravy, osídlené převážně německým obyvatelstvem. O den později uznala mnichovský diktát československá vláda. Byl to začátek konce Československé republiky: následovalo zabrání Těšínska Polskem a ztráta jižních oblastí Slovenska, které 1. vídeňská arbitráž přirkla Maďarsku. Prezident dr. Beneš abdikoval a nově zvolený prezident dr. Emil Hácha stanul v čele tzv. druhé republiky, jejíž čas byl vyměřen na pouhé měsíce. 14. března 1939 se na Hitlerův pokyn osamostatnilo Slovensko a Hitler následujícího dne připojil k Německu „zbytek“ (Čechy a Moravu) jako Protektorát Čechy a Morava. Zde, „doma“, se zorganizoval protinacistický odboj, vydržel však účinně působit jen do příchodu zastupujícího říšského protektora (a šéfa tajné policie) Reinharda Heydricha v září 1941.

Co zlikvidovat nacisté nemohli, to byl odboj zahraniční, který se posléze soustředil především do dvou center, do Londýna a Moskvy – přirozeně že „buržoazní“ odboj do Londýna, komunistický do Moskvy. Celkově nebyla československá emigrace příliš početná, a to se projevilo rovněž v relativně skromném vojenském příspěvku Československa k válce proti Hitlerovi (zejména letci v Anglii, od 1941 Svobodova jednotka v SSSR). I tak se však podařilo prezidentu Benešovi v Londýně vytvořit (a prosadit uznání anglické vlády) jak exilovou vládu,¹⁾ tak čtyřicetičlennou Státní radu jako „poradní sbor prozatímního zřízení ČSR“, kterou on sám jako prezident republiky jmenoval vždy na dobu jednoho roku. Ustavení Státní rady je pro naše téma významné, protože se uskutečnilo na základě *Ústavního dekretu prezidenta republiky č. 1/1940 Úředního věstníku československého*, v němž se říká především:

§ 4

Předsedu a tři místopředsedy Státní rady ustanovuje prezident republiky. Prezident svolává a uzavírá zasedání Státní rady. K účasti na jednání Státní rady jest její člen oprávněn, teprve když prezidentu republiky potvrdil přijetí mandátu spolu s písemným slibem tohoto znění: „Slibuji na svou čest a svědomí věrnost republice Československé a jejímu prozatímnímu státnímu zřízení uznanému na půdě spojenecké Anglie a slibuji, že budu svědomitě a nestranně vykonávati své povinnosti a plniti úkoly, které členu Státní rady ukládá společný boj za plné osvobození vlasti a že ve válce proti nacismu a jeho spojencům vytrvám až do konečného vítězství.“

§ 5

Prezidentu republiky náleží konečné schválení jednacího řádu, na němž se Státní rada usnese, i schválení pozdějších změn nebo dodatků.
(...)

§ 7

Státní rada jest posléze povinna podati v ustanovené lhůtě prezidentovi republiky nebo vládě poradní zprávu o otázce nebo věci, která jí byla prezidentem republiky nebo vládou předložena, může však též z vlastního podnětu podávati prezidentovi republiky nebo vládě memoranda ze všech oborů.

Tento dekret vydal prezident teprve po podpisu *dekretu č. 2/1940 Úř. věst. čsl. o prozatímním výkonu moci zákonodárné*. Jeho text zní takto: